

İŞLETMELERİN DENETİM KOMİTESİ YAPISININ KAR YÖNETİMİNE ETKİSİ: BİST METAL EŞYA SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Şerife ÖNDER¹, Tansel ÇETİNOĞLU²

Öz

Kar yönetimi, işletmelerde yöneticilerin karı olduğundan yüksek ya da düşük göstermesini olarak tanımlanmaktadır. Denetim komitesi ise görev ve sorumlulukları itibarıyla yöneticilerin karı çıkarları doğrultusunda yönetmelerini engelleme amacını taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, işletmelerin denetim komitesi yapısı ile kar yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmada denetim komitesi yapısı; denetim komitesinin büyüklüğü, toplantı sayısı, yıllık rapor sayısı, bağımsız üye oranı, kadın üye oranı ve denetim komitesinde yer alan uzman üye oranı ile ölçülmüştür. BİST İmalat Metal Eşya Elektrikli Cihazlar Sektöründe faaliyet gösteren işletmelere ait 2016-2021 yıllarını kapsayan 204 işletme/yıl verisi kullanılmıştır. Dengeli panel veri yöntemi kullanılarak yapılan analiz sonuçlarına göre; denetim komitesi büyüklüğünün işletmelerin kar yönetimini azalttığı tespit edilmiştir. Ayrıca denetim komitesi kadın üye oranı da işletmelerin kar yönetimini arttırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Denetim Komitesi, Kar Yönetimi, Dengeli Panel Veri Analizi, Düzeltilmiş Jones Modeli, BİST

JEL Kodları: M41, M42, C23

THE EFFECT OF THE AUDIT COMMITTEE STRUCTURE OF BUSINESSES ON EARNINGS MANAGEMENT: AN APPLICATION ON BIST METAL GOODS SECTOR

Abstract

Earnings management is defined as the overstatement or understatement of earnings by managers in businesses. In terms of its duties and responsibilities, the audit committee aims to prevent managers from managing earnings in line with their interests. The aim of this study is to examine the relationship between the audit committee structure and earnings management. In the study, the audit committee structure was measured by the size of the audit committee, the number of meetings, the number of annual reports, the rate of independent members, the rate of female members, and the rate of expert members in the audit committee. 204 business/year data, covering the years 2016-2021, belonging to businesses operating in the BIST Manufacturing Metal Goods and Electrical Devices Sector were used. According to the analysis results using the balanced panel data method, it was determined that the size of the audit committee reduced the earnings management. In addition, the ratio of female audit committee members also increases earnings management.

Keywords: Audit Committee, Earnings Management, Balanced Panel Data Analysis, Modified Jones Model, BIST

JEL Codes: M41, M42, C23

¹Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya Uygulamalı Bilimler Fakültesi, serife.onder@dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9251-0283>

²Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya Uygulamalı Bilimler Fakültesi, tansel.cetinoglu@dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4380-5653>

GİRİŞ

Dünya çapında büyük şirketlerde karşılaşılan dolandırıcılık ve usulsüzlükler, muhasebe ve denetim mesleği açısından sunulan hizmetlerin tekrar gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Karşılaşılan muhasebe hileleri, uluslararası finansal piyasalar bakımından da sorunlara yol açmıştır. Bu olaylar sonucunda, kurumsal yönetimin yeterliliğine yönelik ilkelerin oluşturulması ve kurumsal yönetimin güçlendirilmesi için birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca yaşanan başarısızlıklar, kamuoyunun mali raporlara ve kurumsal açıklamalara olan güvenini sarsmıştır. Bu süreçte, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) güçlü bir kurumsal yönetimin şirketlerin mali yapıları ve finansal raporlamaları üzerindeki kontrollerini geliştirmeyi öngören Sarbanes-Oxley (SOX) Kanunu çıkarılıp, kurumsal yönetimin etkinliği artırılması amaçlanmıştır (Yazıcı ve Yanık, 2010, s. 4). Borsada işlem gören işletmelerin, finansal raporlama süreçlerini ve bağımsız denetimini artırmak, piyasada güven ve şeffaflığı sağlamak amacıyla denetim komiteleri oluşturulmuştur. Denetim komiteleri işletmelerin yönetilmesinde, yargılanmasında ve hesap verme sorumluluğunda önemli bir role sahip olmuştur (Celayir, 2018, s. 1).

Denetim komitesi, yönetim kurulunun altında yer alan komitelerinden biridir. Ağırlıklı olarak icrada görevli olmayan yönetim kurulu üyelerinin oluşturduğu bir denetim komitesinin bir kuruluşta kurumsal yönetimin sağlanmasında etkili bir araç olduğu söylenebilir. Denetim komitesi, yönetim kurulunda denetim için düzenlemeler yapan bir alt komite ve ayrıca kurulun bir alt komitesi olarak tanımlanabilir (Hossain ve Khan, 2006, s. 40). Bu komite, yönetim kurulunun yasal sorumluluklarını yerine getirme kabiliyetini artırmaya ve finansal raporların güvenilirliğini ve tarafsızlığını sağlamaya çalışır. Denetim komitesinin özel sorumluluğu, yönetim kuruluna sunulmadan önce yıllık mali tabloları incelemek, denetçi ile yönetim kurulu arasında bir irtibat görevi görmek ve denetimin genel kapsamını, denetim sonuçlarını, iç mali kontrolleri ve yayınlanacak mali bilgileri incelemektir (Salleh ve Haat, 2014, s. 307). Denetim komitesinin bu görev ve sorumlulukları yöneticilerin karı olduğundan yüksek ya da düşük göstermesini yani karı çıkarları doğrultusunda yönetmelerini de engelleme amacını taşımaktadır.

Herhangi bir tüzel kişiliğin kritik başarı faktörlerinden biri, mali yönetimi üzerinde yeterli ve etkin kontrollere sahip olmasıdır. Uygun kontroller olmazsa organizasyonlar olumsuz olarak etkilenecektir. Yüksek profilli finansal skandallardan bazıları, örneğin Enron ile WorldCom'un çöküşü, etik olmayan muhasebe uygulamalarını tespit etmeye ve raporlamaya yönelik etkisiz kontrollerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Muhasebedeki bu tür etik olmayan konulardan biri, kar manipülasyonlarının, şirketin değerini maksimize etme ve riskleri azaltma bahanesiyle yönetim tarafından kullanılan stratejik bir araç olarak hizmet etmesidir. Bu durum, Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinin (Generally Accepted Accounting Principles-GAAP) istismar edilmesi ile mümkün olacaktır. Kar yönetimi, dünyanın her yerinden

düzenleyiciler, muhasebe standardı belirleyen kuruluşlar ve araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Bunun nedeni ise, muhasebe ve mali uzmanlığa sahip denetim komiteleri ile kar yönetiminin azaltılabilmesidir (Kaoje, Alkali ve Moddibo, 2023, s. 7).

Literatürde denetim komitesinin izleme rolünün gerekli ve mali açıdan faydalı olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur. Ayrıca denetim komitesi yapısının ve komitede yer alan üyelerin özelliklerinin kar yönetimi üzerindeki etkisini incelemek içinde bu alanda daha fazla araştırma yapılmaktadır. Bu durumdan yola çıkarak çalışmanın temel amacı, Türkiye’de, işletmelerin kar yönetiminde denetim komitesi yapısının etkili olup olmadığını ve kar yönetimini kısıtlayan denetim komitesi özelliklerini tespit etmektir. Bu amaç kapsamında ise, kar yönetiminin ölçümünde, Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Çalışmada denetim komitesi yapısı denetim komitesinin büyüklüğü, toplantı sayısı, denetim komitesi tarafından hazırlanan yıllık rapor sayısı, bağımsız üye oranı, kadın üye oranı ve denetim komitesinde yer alan uzman üye oranı ile ölçülmüştür. Çalışma kapsamında BİST İmalat Metal Eşya Elektrikli Cihazlar Sektöründe faaliyet gösteren işletmelere ait 2016-2021 yıllarını kapsayan 204 işletme/yıl verisi kullanılmıştır. Çalışmada ayrıca denetim komitesi, kar yönetimi kavramları ayrıntılı olarak incelenmiş ve bu iki konuyu birlikte ele alan çalışmalara da yer verilmiştir.

DENETİM KOMİTESİ KAVRAMI

Denetim işinden sorumlu olan kurul, şirketin muhasebe sistemini, mali bilgilerin kamuya açıklanmasını, bağımsız denetimini, şirkette iç kontrol sisteminin işleyişini gözeten, bağımsız denetim sözleşmelerinin hazırlanması ve bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılan seçim ile bağımsız denetim kuruluşlarının her süreçteki çalışmalarına önderlik eden en az iki üyeden oluşur. Bu kurula denetim komitesi de denir. Bu yönüyle denetim komitesi, bağımsız denetçilerin bağımsızlığını desteklemeye yardımcı olan idari bir komisyondur (Karyağdı, 2019, s. 98). Denetim komitesi, işletmelerin karşılaşılabilecekleri risklerin ortadan kaldırılması ve bu noktada ortaya çıkabilecek sorunların giderilmesinde yönetime yol gösterici bir rol üstlenmiştir (Dinç ve Abdioğlu, 2009, s. 158). Denetim komitesi, iç muhasebe kontrol sistemlerinin uygulanması, finansal tabloların hazırlanması, işletme yönetiminin gözetilmesi, izlenmesi ve tavsiye vermede kilit bir rol oynamaktadır. Klein'a göre (2002) denetim komitesi üyeleri, işletmelerin tablolarını, denetim sürecini ve iç muhasebe kontrollerini gözden geçirmek için yöneticiler ve denetçiler ile düzenli olarak toplanırlar (Zalata, Taurigana ve Tingbani, 2018, s. 170).

1988 yılında kurulan Kurumsal Finans Enstitüsü'ne (Corporate Finance Institute-CFI) göre ise, denetim komitesi, bir şirketin yönetim kurulunun bir alt grubudur ve finansal raporlamanın ve ifşa süreci dahil ilgili iç kontrolün gözetim sorumluluğuna sahiptir. Denetim komitesinin başarılı olabilmesi için,

kuruluştaki süreçlerden ve iç kontrollerden haberdar olması gerekir. Denetim komitesini denetçilerin bağımsızlığını yeniden eğitmekten sorumlu olan yönetim kurulu üyeleri arasından seçilen bir grup insan olarak tanımlayabiliriz. Denetim komitesinin temel amacı, bir kuruluşta finansal dürüstlük kültürünü yerleştirmek ve yönetim kurulunun denetim ve kontrol kalitesinin yükseltilmesi sayesinde finansal raporlama kalitesinin yükseltilmesidir (Kaoje vd., 2023, s. 7).

Türkiye’de SPK (Sermaye Piyasası Kurulu)' ya (2012) göre denetim komitesi, şirketin muhasebe sistemini, mali bilgilerin kamuya açıklanmasını, bağımsız denetimini, şirketin iç kontrol sisteminin işleyişini ve etkinliğini kontrol eder. Bağımsız denetim kuruluşunun seçimi, bağımsız denetim sözleşmelerinin hazırlanması, bağımsız denetim sürecinin başlatılması ve bağımsız denetim kuruluşunun tüm işleri denetim komitesinin sorumluluğundadır (Karyağdı, 2019, s. 98).

Hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerde, SPK (Seri:X No:22) Tebliği'ne göre denetim komitesi oluşturulması zorunluluğu bulunmaktadır. İlgili tebliğde bankalar bu zorunluluğun dışında bırakılırsa da Bankalar Kanunu’nda daha sonra yapılan değişiklik ile bankalarda da denetim komitesi oluşturulması zorunluluğu getirilmiştir. Hisse senetleri borsada işlem görmeyen şirketler için denetim komitesi isteğe bağlı olarak oluşturulabilir (Yakar, 2015, s. 253).

Denetim komitelerinin görevleri, çalışma esasları ve üyeleri yönetim kurulu tarafından belirlenir ve KAP (Kamuyu Aydınlatma Platformu)'ta ilan edilir. Komite en az 2 üyeden oluşmaktadır ve üyeleri yönetim kurulu üyeleri arasından seçilmektedir. Bu süreçte sadece bağımsız yönetim kurulu üyeleri seçilir. Komite, 3 ayda bir olmak üzere her yıl en az 4 defa, komite üyelerinin kolaylıkla ulaşabilecekleri yerde bir araya gelirler. Komite gerekli gördüğü yöneticiyi toplantılarına davet edebilir. Komite 2 üyeden oluşmuş ise tamamı ile 2’den fazla üyeden oluşuyorsa salt çoğunlukla bir araya gelerek karar alabilir. Toplantı tutanağı yazılır ve yönetim kuruluna sunulur. Toplantı tarihi, görüşülen konular ve alınan kararlar tutanakta açıklanır. Verilen tutanaklar tavsiye niteliğinde olup nihai karar organı yönetim kuruludur. Denetimden sorumlu komitenin çalışma usul ve esasları yönetim kurulu tarafından belirlenir ve düzenlenir (Bozkurt, 2022, s.44).

KAR YÖNETİMİ KAVRAMI

Kar yönetimi, herhangi bir işletme yaşamının hayati bir yönüdür. Farklı akademisyenlerin kar yönetimini farklı perspektiflerde tanımlamaları nedeniyle kar yönetimi kavramı üzerinde fikir birliği yoktur. Kar yönetimi, biraz özel kazanç elde etme boyutunda dış mali raporlama sürecine amaçlı bir müdahale olarak tanımlanmıştır (Schipper, 1989, s. 91). Başka bir tanıma göre ise, kar yönetiminin, yönetimin raporlanan geliri değiştiren ve bu fırsatlardan yararlanan muhasebe kararları alma fırsatına sahip olduğu zaman ortaya çıktığı belirtilmiştir (Weil, 2009, s. 2). Kar yönetimi, yöneticilerin mali tabloları değiştirmek

için finansal raporlama ve işlem yapılandırmasında muhakemeyi kullandıklarında, ya bazı paydaşları şirketin temel ekonomik performansı hakkında yanıltmak ya da bildirilen sonuçlara dayalı olarak sözleşme sonuçlarını etkilemek için ortaya çıkmaktadır (Healy ve Wahlen, 1999, s. 365). Ayrıca kar yönetimi, şirketin ticari faaliyetleri ve mali durumu hakkında son derece olumlu bir görüş sunan mali bilgileri sağlamak için muhasebe yöntemlerinin kullanılması olarak da tanımlanabilir (Kaoje vd., 2023, s. 7).

Kar yönetimi, genellikle agresif muhasebe taktikleri yoluyla gelirleri, kazançları veya hisse başına kazançları yapay olarak artırmaya veya azaltmaya odaklanır. Ancak gerçek durum daha karmaşıktır. Kar yönetiminde şu örnek tanımlamaların göz önünde bulundurulması gerekir.

- Biraz özel kazanç elde etme niyetiyle harici mali raporlama sürecine amaçlı müdahale etmek.
- Mali raporlamada ve işlemlerin yapılandırılmasında muhakemenin, şirketin temel ekonomik performansı hakkında bazı paydaşları yanıltmak veya raporlanan muhasebe muhakemelerine bağlı sözleşme sonuçlarını etkilemek için mali raporları değiştirmek için kullanılması yoluna gitmek.
- Kasıtlı olarak raporlamanın veya üretim/yatırım kararlarının nihai sonuç etkisi etrafında yapılandırılmasını sağlamaktır.

Bu tanımlar, kar yönetiminin, yalnızca gelir tablosunun değil, aynı zamanda diğer mali tabloların ve ilgili açıklamaların temelini oluşturan muhasebe muhakemesini ve aynı zamanda iş kararlarının yapılandırılmasını içeren karmaşık bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu tanımlamalardan yola çıkarak kar yönetimi, yöneticilerin finansal raporlamada ve işlemlerin yapılandırılmasında, bazı hissedarları bir şirketin temel ekonomik performansı ile ilgili yanıltmak veya sözleşme sonuçlarını etkilemek için mali raporları değiştirmek üzere muhakeme kullandığında ortaya çıkan karmaşıklıklar bütünüdür (Healy ve Wahlen, 1999, s. 366). Kar yönetiminin amacı, daha önceden de bahsedildiği gibi yatırımcıların ve finansal tablo kullanıcılarının işletmeye ilişkin kararlarının olumlu yönde etkilenmesidir (Karyağdı, 2019, s. 101).

LİTERATÜR

Türkiye’de kar yönetimi ile denetim arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar değerlendirildiğinde, konunun bağımsız denetim ve denetim komitesi açısından olmak üzere genel olarak iki başlık altında çalışıldığı görülmektedir. Kar yönetimi ile bağımsız denetim açısından bu ilişkiyi inceleyen çalışmalarda (Karacaer ve Özek, 2010; Kara ve Tuna, 2018; Akçay ve Bilen, 2019; Acar, 2020 ve Selimefendigil, 2023) bağımsız denetim işletmelerinin büyüklüğü, uzmanlığı, denetimin zorluğu ve denetim görüşü gibi değişkenlerin işletmelerin kar yönetimine etkisi incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda çalışmaların tamamında Türkiye’de denetim işletmelerinin büyüklüğünün kar yönetimini sınırlandırdığı yani aralarında

istatistiksel açıdan anlamlı ve ters yönlü bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışmaların bir ortak özelliği ise biri hariç (Acar, 2020) tüm çalışmalarda kar yönetiminin ölçümünde Düzeltilmiş Jones Modelinin kullanılmış olmasıdır.

Kar yönetimi ve denetim komitesi açısından ilişkiyi inceleyen çalışmalar değerlendirildiğinde ise konunun kar yönetimi ve kurumsal yönetim kapsamında çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda (Ağca ve Önder, 2016; Yavuzaslan ve Kalmış, 2016; Cengiz, Gör ve Terzi, 2016; Ocak ve Arıkboğa, 2017; Temiz, Dalkılıç ve Hacıhasanoğlu, 2017; Kara, Sakarya ve Toraman, 2019; Suadiye, 2021) işletmelerin kurumsal yönetim kalitesi; denetim komitesi, yönetim kurulu ve sahiplik yapısı ile ilgili değişkenler kullanılarak ölçülmüştür. Bu kapsamda işletmelerin sahiplik yapısı; yönetsel sahiplik, kurumsal sahiplik, blok (yoğunlaşmış) sahiplik ve halka açıklık oranı gibi farklı kriterler ile değerlendirilmiştir. Kurumsal yönetimin diğer belirleyicileri olan yönetim kurulu ve denetim komitesi yapısı ise toplam üye sayısı, bağımsız üye oranı, toplantı ve rapor sayıları, kadın üye oranı ve yönetim kurulu başkanı ile genel müdürün aynı kişiler olmasını içeren CEO ikiliği (CEO duality) ile ele alınmıştır. Görüldüğü gibi literatürde denetim komitesinin kar yönetimine etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Ağca ve Önder (2016) 2005-2010 yıllarını kapsayan 625 şirket/yıl verisi ile gerçekleştirdikleri çalışmalarının ilk aşamasında, Türkiye de kâr yönetimini ölçen en iyi kar yönetimi modelini tespit etmeye çalışmıştır. Kar yönetimini istatistiki açıdan en iyi ölçen modelin belirlenmesinde Kothari Modeli, Larcker Richardson Modeli, Jones Modeli ve Düzeltilmiş Jones Modelleri kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Türkiye de kâr yönetimini ölçen en iyi modelin “Larcker, Richardson Modeli” olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında, Türkiye’de işletmelerin kurumsal yönetim yapılarının kar yönetimi uygulamalarına etkisi incelenmiştir. Bu çalışmada kurumsal yönetim kurulu, denetim komitesi ve sahiplik ile ilgili değişkenler tarafından temsil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda blok sahiplik ve yönetsel sahiplik ile denetim komitesi ve yönetim kurulu büyüklüğünün kar yönetimi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Yönetim kurulu ve denetim komitesinin bağımsızlığının ise kar yönetimi üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yavuzaslan ve Kalmış (2016) tarafından 2005-2010 yıllarını kapsayan 595 şirket/yıl verisi ile yapılan çalışma hem örneklem dönemi hem çalışma amacı hem de sonuçları açısından benzerlikler taşımaktadır. Bu çalışmada Ağca ve Önder (2016) çalışması ile benzer şekilde Türkiye’de kâr yönetimini en iyi tespit eden model belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için Larcker, Richardson Modeli, Performansla Eşleştirilmiş İhtiyari Tahakkuk Ölçüm Modeli, Düzeltilmiş Jones Modeli ve Jones Modeli kullanılmışlardır. Dengeli havuzlanmış panel veri analizi tekniği ile yapılan analiz sonucunda, Ağca ve Önder (2016) çalışması ile de benzer bir sonuç elde edilmiştir. Her iki çalışmaya göre de Türkiye’de kâr yönetimini ölçen en iyi model

“Larcker Richardson Modeli” olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise kurumsal yönetim ile kâr yönetimi arasındaki ilişki inceleme konusu yapılmıştır. Yönetim kurulu ve denetim komitesi üyelerine ilişkin değişkenlerin yer aldığı çalışmada yapılan analiz sonucunda, yönetim kurulu ve denetim komitesindeki icracı olmayan üye sayısının çokluğu, denetim komitesi üye sayısı ile kar yönetimi arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Cengiz vd. (2016), işletmelerin kurumsal yönetim yapılarının kar yönetimine etkisini incelemiştir. Çalışmada Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan 35 şirketin 2009-2014 yıllarını kapsayan 210 şirket/yıl verileri kullanılmıştır. Panel veri yöntemiyle yapılan analiz sonucunda, kurumsal yönetim ile kar yönetimi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sadece kontrol değişkeni olarak modelde yer alan özsermaye karlılık oranı ile kar yönetimi arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Ocak ve Arıkboğa (2017) tarafından yapılan çalışmada, Borsa İstanbul Ulusal Tüm Endeksinde yer alan şirketlerin 2008-2013 yılları arasında 922 şirket/yıl verisi kullanılmıştır. Panel veri yöntemi ile gerçekleştirilen analiz neticesinde, denetim komitesi ve yönetim kurulu bağımsız üyeleri ile yönetim kurulunda yer alan kadın üye oranının, kar yönetimini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Temiz vd. (2017), 2011-2016 yıllarını kapsayan 504 şirket/yıl verisi ile yaptıkları çalışmada işletmelerin yönetim kurulu yapısı ve kar yönetimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yönetim kurulu ve denetim komitesinde yer alan üyelere ilişkin değişkenlerin kullanıldığı çalışmanın sonucunda yönetim kurulundaki kadın üye oranının artmasının ve yönetim kurulu büyüklüğünün kar yönetimi uygulamalarını azalttığı tespit edilmiştir.

Kara vd. (2019), şirketin yapısı, yönetim ve denetim özellikleri açısından çeşitli değişkenlerin kar yönetimi ile ilişkisini incelemiştir. 2014-2017 yıllarını kapsayan 154 şirket/yıl verisinin kullanıldığı ve kar yönetiminin ölçümünde Beneish Modelinin kullanıldığı çalışmada CEO ikiliği (CEO duality), bağımsız denetçi görüşü, yönetim kurulu üye sayısı ve ortaklık yapısındaki yabancı yatırımcıların oranının işletmelerde kar yönetimini yükselten etkenler olduğu belirlenmiştir.

Kurumsal yönetim yapısının kar yönetimi üzerindeki etkilerini inceleyen son çalışma Suadiye (2021) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışma 2005-2018 yılları için 2492 banka/yıl verisi ile bankalar üzerine gerçekleştirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, yönetim kurulu büyüklüğü ve bağımsız denetim kalitesinin kar yönetimini sınırlandırmada etkili olduğu fakat CEO ikiliği ve denetim komitesinin bağımsızlığının kar yönetimini etkilemediği belirlenmiştir.

Kar yönetimi ve denetim komitesi arasındaki ilişkiyi araştıran uluslararası literatür incelendiğinde Türkiye ile benzer şekilde kar yönetiminin ölçümünde sıklıkla Düzeltilmiş Jones Modeli'nin (Salleh ve Haat, 2014; Setiawan, Chee ve Trinugroho, 2020; Khosheghbal, Amiri ve Homayoon, 2017; Sudarman ve Hidayet, 2019; Mardessi ve Fourati, 2020; Herranz, Alvarado ve Iturriaga, 2022; Kaoje Alkali ve Moddibo, 2023) kullanıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda ise Jones Modeli ile (Susanto, 2016; Orjinta, Onuora ve Nonye, 2018) kar yönetimi tespit edilmiştir.

Salleh ve Haat (2014) tarafından yapılan çalışmada, Malezya Menkul Kıymetler Borsası'ndaki şirketler üzerinde denetim komitesinin kar yönetimini kısıtlamadaki etkinliği incelenmiştir. Bu çalışmanın örneklemini 2005-2009 yılları arasında borsada işlem gören 280 şirket/yıl oluşturmaktadır. İşletme büyüklüğü, yönetim kurulu büyüklüğü ve kaldıraç oranı kontrol edildikten sonra panel veri analizi yapılmış, analiz sonucunda denetim komitesi büyüklüğünün ve yılda en az iki kez üst düzey yöneticiler olmaksızın dış denetçiyle toplantılar yapan denetim komitesinin kar yönetimi ile önemli bir ilişki gösterdiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak, bu bulgular, kar yönetimini hafifletmede denetim komitesinin rollerinin daha fazla incelenmesini gerektirmektedir. Bu çalışma, denetim komitesi özelliklerinin önceki ve sonraki dönemler arasında kar yönetimini hafifletmedeki etkinliğini karşılaştırmaya yönelik öncü ampirik kanıtlar arasında yer aldığından önemlidir.

Susanta (2016), denetim komitelerinin özellikleri, yönetim kurulu, bağımsız komite üyesi, yönetici sahipliği, işletme büyüklüğü ve zararların kar yönetimi üzerindeki etkisine ilişkin ampirik kanıtlar elde etmektedir. Araştırma, 2009-2012 yılları arasında Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda bulunan 62 imalat şirketi/yıl örneklemini kullanmıştır. Örneklem seçimi amaçlı örnekleme yöntemine dayanmaktadır. Araştırma, panel veri analizini ve Jones Modelini kullanmaktadır. Araştırmanın sonucu, denetim komitesinin cinsiyeti ve eğitiminin, denetim komitesi toplantılarının, yönetim kurulu üyelerinin, bağımsız komisyon üyelerinin, yönetici sahipliğinin, işletme büyüklüğünün ve zararların kar yönetimi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Khosheghbal vd. (2017) Tahran Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketlerin kar yönetimini azaltmada denetim komiteleri ve yönetim kurullarının rolünü incelemiştir. Bu çalışmada bağımsız değişken olarak denetim komiteleri ve yönetim kurulları, bağımlı değişken olarak ise kar yönetimi seçilmiştir. Çalışmada, 2009-2014 yılları arasında borsada işlem gören 142 imalat şirketi örnek olarak seçilmiştir. Araştırma modellerini tahmin etmek için genelleştirilmiş en küçük kareler (Generalized Least Squares-GLS) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda işletme büyüklüğü ile kar yönetimi arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Çalışmada yönetim kurulu büyüklüğü ile yönetim kurulu bağımsızlığı, denetim komitesi ve kar yönetimi arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Orjinta, Onuora ve Nonye (2018) işletme yöneticilerinin harcamaları sübjektif olarak belirli hesaplara ve denetçilere tahsis etme takdir yetkisine sahip olması nedeniyle, etkili denetim komitesinin gelir tablosundaki tekrar etmeyen kalemlerin yanlış sınıflandırılmasını azaltıp azaltmadığını veya iş birliği yapıp yapmadığını görmek için Nijerya, Kenya, Güney Kore Menkul Kıymetler Borsasındaki şirketleri incelemiştir. Araştırmada örneklem olarak 2008-2017 yılları arasında ilgili menkul kıymetler borsasına kayıtlı 75 finansal olmayan işletme kullanılmıştır. Panel veri analizi yöntemi ve Jones Modeli kullanılarak yapılan analiz sonucunda, denetim komitesi daha fazla toplantı, daha fazla finansal uzman üye ve yönetimden bağımsız daha fazla yönetici ile karakterize edilen işletmelerde, sınıflandırma değiştirmenin daha az yaygın olduğunu ortaya konulmuştur. Bu durum bağımsız ve mali uzmanlığa sahip denetim komitesi üyelerinin kar yönetimini azaltmada etkili olduğu görüşünü desteklemektedir.

Sudarman ve Hidayet (2019) denetim komitesinin kar yönetimi üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda 2013-2017 yılları arasında borsada işlem gören 387 şirketten oluşan bir örneklem kullanılmıştır. Panel veri analizi yöntemi ve Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılan çalışma sonucunda, denetim komitesinde bulunan yönetim kurulu üyelerinin cinsiyetinin kar yönetimini önemli ölçüde etkilediği ortaya çıkmıştır. Sonuçlar, kadınların erkeklerden daha fazla riskten kaçınan ve etik olduğunu söyleyen toplumsal cinsiyet teorisini açıklamaktadır. Bu araştırma, yönetime finansal raporlama süreci ile ilgili olarak şirket tarafından atanacak denetim komitesi seçiminde cinsiyeti göz önünde bulundurabilmeleri için yeni bilgiler sunmaktadır.

Mardessi ve Fourati (2020) denetim komitesinin özelliklerinin kar yönetimi üzerindeki etkisini Hollanda bağlamında incelemeyi amaçlanmıştır. Söz konusu çalışmada örneklem, 2010 ve 2017 yılları arasındaki Amsterdam Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören finansal olmayan 80 şirketten oluşmaktadır. Denetim komitesi özelliklerini ölçmek için denetim komitesi bağımsızlığı, finansal uzmanlık, cinsiyet çeşitliliği ve denetim komitesi toplantılarını içine alan dört faktör kullanılmaktadır. Analizler sonucunda, denetim komitesinin bağımsızlığının ve cinsiyet çeşitliliğinin kar yönetimini kısıtladığına dair kanıt sağlamaktadır. Ayrıca, denetim komitesinin mali uzmanlığının, kar yönetimine katılma olasılığını bir dereceye kadar azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Setiawan vd. (2020), Endonezya bağlamında kar yönetimini hafifletmede denetim komitesinin çeşitli özelliklerinin etkinliğini incelemiştir. Çalışmada denetim komitesi üyelerinin bağımsızlığı, denetim komitesi üyelerinin sayısı, toplantı sayısı, finans alanındaki uzmanlık ve cinsiyetin kar yönetimi üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. 2006–2010 döneminde Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 393 şirket/yıl verisi çalışmada kullanılmıştır. Panel veri analiz yöntemi ve Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılarak yapılan analiz sonucunda, denetim komitesindeki kadın üyelerin kar yönetimini hafiflettiği

ortaya çıkmıştır. Ancak finansal uzmanlık ve toplantı sayısı kar yönetimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu sonuç, her iki değişkenin de kar yönetimini kısıtlamada etkili olmayabileceğini göstermektedir. Öte yandan, denetim komitesi üye sayısı ve denetim komitesi üyesinin bağımsızlığının kar yönetimi üzerinde önemli bir etkisi bulunmamaktadır. Bu çalışma denetim firmaları ve kaldırıcın kar yönetimi üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, kurumsal yatırımcılar kar yönetimini daha yükseğe taşıma eğilimindedir ve büyümenin kar yönetimi üzerinde önemli bir etkisi yoktur.

Herranz vd. (2022), 2006–2013 yılları arasında Almanya, Fransa, İspanya, İtalya ve Birleşik Krallık Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 142 finansal olmayan şirketten oluşan bir örnekleme denetim komitesi üyelerinin yetkinliği ile kar yönetimi arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemi ve Düzeltilmiş Jones Modeli ile analiz etmiştir. Çalışma kapsamında denetim, denetim dışı muhasebe, muhasebe dışı finans ve denetim uzmanlığı gibi dört tür uzmanlık incelenmiştir. Kar yönetimi ile komite üyelerinin denetim deneyimi arasında negatif bir ilişki olduğu ve diğer uzmanlık türlerinin etkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, denetim uzmanlarının kar yönetimini engellemeye katkısının, daha küçük ve daha az aktif komiteler ile daha küçük ve daha yoğun kurullarda özellikle önemli olduğu görülmektedir.

Kaoje, Alkali ve Moddibo (2023), denetim komitesi özelliklerinin kar yönetimi üzerinde bir etkisi olup olmadığını tespit etmek amacıyla, Nijerya'da Borsada işlem gören 150 işletmenin 2014-2019 dönemini kapsayan bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada panel veri analizi ve Düzeltiş Jones Modeli kullanılmıştır. Sonuç olarak, Nijerya'da borsada işlem gören yiyecek ve içecek şirketlerinin denetim komitesi büyüklüğü ile kar yönetimi arasında istatistiki açıdan anlamlı ve ters yönlü bir ilişki, daha büyük denetim komitesi üyelerinin yönetimin faaliyetlerini izlemede daha etkili olduğu ve ayrıca finansal raporlamayı sürdürmede daha iyi başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, işletmelerin kar yönetimi ile denetim komitesi yapıları arasında ilişki incelenmiştir. Bu sebeple ilk olarak işletmelerde kar yönetiminin varlığı belirlenmiştir. İkinci aşamada kar yönetimi ile işletmelerin denetim komitesi yapıları arasındaki ilişki inceleme konusu yapılmıştır. İşletmelerin kar yönetiminin tespiti için literatürde sıklıkla kullanılan Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. İşletmelerin kar yönetimi ile denetim komitesi yapıları arasındaki ilişkiyi incelenen model için dengeli panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. Analizler için Stata 14 Programı kullanılmıştır. Analizlerde ilk olarak tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Daha sonra panel veri analizinde veri setinin birim ve zaman etkileri açısından tek yönlü/çift yönlü sınaması yapılarak elde edilen sonuçlara göre havuzlanmış, sabit ve rassal etkilerin

varlığı araştırılmıştır. Ayrıca panel veri analizinin değişen varyans, otokorelasyon ve kesit bağımlılık problemleri incelenerek uygun tahminci belirlenmiştir.

Çalışmada, BİST İmalat Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları Sektöründe faaliyet gösteren 34 işletmenin 2016-2021 yılları arasındaki 204 işletme/yıl verisi kullanılmıştır. Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları Sektörü, sanayi sektörleri içinde yatırım malı üreten temel sektörlerden biridir. Bu açıdan imalat sanayi içinde önemli bir yere sahiptir. Tüm gelişmiş ülkelerde büyük önem verilen ve öncelikli sektör olarak tanımlanan ve “mühendislik sanayileri” denilen alt sektörlerin tamamını kapsamaktadır (Ceylan, 2023). Bu sebeple ilgili sektör örneklem olarak kullanılmıştır. Endekste 38 işletme yer almakta ancak bazı işletmelerin denetim komitesi yapısına ilişkin bazı değişkenlerine ulaşılamaması nedeniyle ilgili işletmeler örneklem dışında bırakılmıştır. Bu nedenle araştırma 34 işletme verisi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma 2016-2021 yıllarını kapsamakla birlikte kar yönetiminin tahmin edilmesinde kullanılan bazı değişkenlerin bir önceki yıla ait gözlemler içermesinden dolayı 2015-2021 yıllarına ilişkin gözlemler analiz edilmiştir.

Çalışmada denetim komitesinin yapısına ilişkin veriler, işletmelerin yılsonunda hazırladığı Kurumsal Yönetim İlkeleri Uyum Raporundan elde edildiğinden yıllık veriler kullanılmıştır. Kar yönetiminin ölçülmesi ve kontrol değişkenlerine ilişkin veriler ise işletmelerin finansal tablolarından elde edilmiştir. Faaliyet raporları ya da ilgili tablo ve raporlar, KAP (Kamuyu Aydınlatma Platformu) ve işletmelerin internet sitelerinden elde edilmiştir.

Araştırma Modeli ve Değişkenler

İşletmelerde denetim komitesinin yapısını belirleyen çok farklı değişkenler bulunmaktadır. Model 1’de, literatürde en sık kullanılan ve Kaoje vd. (2023) çalışmasında da kullandığı değişkenler temel alınmıştır. Buna göre işletmelerde kar yönetimi ile denetim komitesi yapısı arasındaki ilişki Eşitlik 1’de yer alan model aracılığıyla analiz edilecektir.

$$KY_{it} = \beta_0 + \beta_1 DK_{top,it} + \beta_2 DK_{buy,it} + \beta_3 DK_{rap,it} + \beta_4 DK_{bag,it} + \beta_5 DK_{kuzm,it} + \beta_6 DK_{kad,it} + \beta_7 Buy_{it} + \beta_8 AKO_{it} + \epsilon_i \quad (1)$$

Modelde;

- KY: Düzeltilmiş Jones Modeli ile elde edilen ve kar yönetiminin göstergesi olan isteğe bağlı (ihtiyari) tahakkukları,
- DK_{top}: Denetim komitesinin yıllık toplantı sayısını,
- DK_{buy}: Denetim komitesinde yer alan toplam üyelerin sayısı ile denetim komitesinin büyüklüğünü,

- DKrap: Denetim komitesinin yıllık düzenlediği rapor sayısını,
- DKbag: Denetim komitesindeki bağımsız üyelerin toplam üyelere oranı ile denetim komitesinin bağımsızlığını,
- DKuzm: Denetim komitesindeki muhasebe ve finans eğitimine sahip olan üyelerin toplam üyelere oranı ile denetim komitesinin finansal uzmanlığını,
- DKkad: Denetim komitesindeki kadın üyelerin toplam üyelere oranı ile denetim komitesinin cinsiyet çeşitliliğini,
- Buy: Satışların doğal logaritması ile işletmenin büyüklüğünü,
- AKO: Aktif karlılık oranını,
- ε_{it} : i işletmesinin t yılındaki hata terimini göstermektedir.

Çalışmada, şirketlerin kar yönetimi (KY) bağımlı değişken; denetim komitesi toplantı sayısı, büyüklüğü, rapor sayısı, bağımsızlığı, uzmanlığı ve kadın üye oranı bağımsız değişken; işletme büyüklüğü ve aktif karlılık oranı ise kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın bağımlı değişkeni olan kar yönetimi, isteğe bağlı tahakkuklar dikkate alınarak hesaplanmıştır. Literatürde kar yönetiminin tespit edilmesinde ve ölçülmesinde kullanılan yöntemleri üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; toplam tahakkukları kullanan modeller, spesifik (belirli) tahakkukları kullanan modeller ve sıklık (frekans) dağılımını kullanan modellerdir. Toplam tahakkukların kullanıldığı modellerde işletmenin normal faaliyetlerinde (isteğe bağlı olmayan tahakkuk/ihtiyari olmayan tahakkuk/normal tahakkuk) tahakkukların ne kadarlık kısmının kullanıldığı belirlenmeye çalışılmaktadır. Böylece kalan kısmın (isteğe bağlı tahakkuk/ihtiyari tahakkuk/anormal tahakkuk), karı manipüle etmek amacıyla gerçekleştirdiği varsayılmaktadır. Bu yöntemde öncelikle toplam tahakkuklar mali tablo kalemleri üzerinden hesaplanmaktadır (Önder, 2012, s.36).

$$\text{Toplam Tahakkuklar (TT)} = \text{İhtiyari Olmayan Tahakkuklar (İOT)} + \text{İhtiyari Tahakkuklar (İT)}$$

Sonrasında toplam tahakkukların ihtiyari olmayan kısımları literatürde oluşturulan farklı modeller üzerinden hesaplanmaktadır. Toplam tahakkuk ile ihtiyari olmayan tahakkuk arasındaki fark ise kar yönetiminin göstergesi olarak kabul edilen ihtiyari tahakkukları vermektedir.

$$\text{İhtiyari Tahakkuklar (İT)} = \text{Toplam Tahakkuklar (TT)} - \text{İhtiyari Olmayan Tahakkuklar (İOT)}$$

Toplam tahakkuklar, bilanço yaklaşımı ve nakit akışı yaklaşımı olmak üzere iki farklı yöntem ile hesaplanabilmektedir. Dolaylı yaklaşım olarak da adlandırılan bilanço yaklaşımının toplam tahakkukların hesaplanmasında ciddi hatalara neden olabileceği buna karşılık direkt yaklaşım olarak da adlandırılan nakit

akışı yaklaşımının daha doğru sonuçlar verdiği birçok çalışmada belirlenmiştir (Önder, 2012, s. 40). Nakit akışı yaklaşımına göre toplam tahakkukların hesaplanmasında işletme karı ile işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akışı arasındaki fark kullanılmaktadır. Buna göre;

$$\text{Toplam Tahakkuklar (TT)} = \text{Net Kar (NK)} - \text{Faaliyet Nakit Akışı (FNA)}$$

İhtiyari olmayan tahakkukların tespitinde Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) tarafından geliştirilen “Düzeltilmiş Jones Modeli” literatürde en çok kullanılan yöntemdir (Kara ve Tuna, 2018, s. 104; Cengiz vd., 2016, s. 762). Kar yönetimi üzerine daha önceki yıllarda yapılan çalışmalarda (Caramanis ve Lennox, 2008; Karacaer ve Özek, 2010; Yaşar, 2013) olduğu gibi bu çalışmada da Düzeltilmiş Jones Modeli’ne göre ihtiyari tahakkuklar aşağıdaki gibi hesaplanmıştır (Akçay ve Bilen, 2019, s. 33);

$$TT_{it} / TA_{it-1} = \beta_0 + \beta_1 [\Delta SAT_{it} - \Delta TIC_{it} / TA_{it-1}] + \beta_2 MDV_{it} / TA_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Modelde;

- TT_{it} : i işletmesinin t yılındaki toplam tahakkukları,
- TA_{it-1} : i işletmesinin t yılından bir önceki yıla ait aktif toplamı,
- ΔSAT_{it} : i işletmesinin t yılındaki net satışlarının bir önceki yıla göre değişimi,
- ΔTIC_{it} : i işletmesinin t yılındaki ticari alacaklarının bir önceki yıla göre değişimi,
- MDV_{it} : i işletmesinin t yılındaki brüt maddi duran varlıkları (birikmiş amortisman ve değer düşüklüğü karşılıklarının da eklenmesi),
- ε_{it} : i işletmesinin t yılındaki hata terimini göstermektedir.

Çalışmada öncelikle nakit akışı yaklaşımına göre toplam tahakkuklar hesaplanmıştır. İhtiyari olmayan tahakkuklar Düzeltilmiş Jones Modeli’ne göre hesaplanırken satışlardaki değişimden ticari alacaklardaki değişim çıkarılmış ve brüt maddi duran varlıklar eklenmiştir. Ayrıca enflasyonist etkilerden arındırılmak için modeldeki tüm değişkenler bir önceki dönemin aktif toplamına bölünmüştür. Modelde, ihtiyari tahakkuklar modelin tahmininden elde edilen hata terimine eşittir.

Tanımlayıcı İstatistikler

Kar yönetimi üzerinde denetimin etkisinin incelendiği bu çalışmada öncelikle Eşitlik 1’de yer alan modelin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilecektir. Tablo 1’de araştırmada kullanılan değişkenlerin ortalama, en büyük, en küçük ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 1: Tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	Standart Hata	En Düşük	En Yüksek
KY	204	0,000001	0,352	-2,707	3,080
DKtop	204	4,647	1,988	0	12
DKbuy	204	2,058	0,235	2	3
DKrap	204	4,911	1,889	0	12
DKbag	204	85,294	31,063	0	100
DKuzm	204	56,862	38,038	0	100
DKkad	204	18,137	27,593	0	100
Buy	204	19,143	1,951	14,394	23,207
AKO	204	0,406	1,112	-0,485	12,723

Eşitlik 1’de yer alan modelin bağımlı değişkeni olan KY değişkeninin ortalaması oldukça ufak bir rakam çıkmıştır. Söz konusu değişkenin en düşük değeri -2,707 iken, en yüksek değeri 3,080’dir. Eksi işaretli ifadeler literatüre göre karı azaltıcı, pozitif işaretli ifadeler ise karı artırıcı kar yönetimin işareti sayılmaktadır. Eşitlik 1’de yer alan modelde denetim ile ilgili 6 bağımsız değişken yer almaktadır. Bu değişkenlerden DKtop değişkeninin ortalama değeri 4,647’dir. Denetim komitesi toplantı değerini gösteren DKtop değişkeninin en düşük değeri “0 iken, en yüksek değeri 12’dir. Denetim komitesi büyüklüğünü gösteren DKbuy değişkeninde en düşük değer 2 iken, en yüksek değer 3’tür. Söz konusu değişkenin ortalama değeri 2,058’dir. DKbuy değişkeninin en yüksek, en düşük ve ortalama değerleri örneklemedeki şirketlerin denetim komitesi sayısının yasal sınırların çok üzerine çıkmadığı bilgisini vermektedir. Denetim komitesi rapor sayısını gösteren DKrap değişkeni DKtop değişkeni ile benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Denetim komitesi bağımsız üye oranı (DKbag) en yüksek ve en düşük sayıları 0 ve 100’dür. Denetim komitesi uzman (DKuzm) ve denetim komitesi kadın (DKkad) oranına ilişkin en yüksek ve en düşük değerlerde 0 ila 100 arasında değer almaktadır. Denetim komitesi bağımsız üye oranı ortalaması 85,294 gibi oldukça yüksektir. Denetim komitesi uzman oranı da ortalama olarak 56,862 seviyesindedir. Denetim komitesi kadın üye oranının ortalaması ise 18.137’nin altındadır. Eşitlik 1’deki modelin kontrol değişkeni niteliğinde olan Büyüklük (Buy) ile Aktif karlılık oranı (AKO) değişkenlerinin ortalama değeri sırası ile 19,143 ve 0,406’dır.

BULGULAR

Eşitlik 1’de yer alan panel veri modelinin tanımlayıcı istatistiklerine ilişkin değerlendirmelerden sonra panel veride yer alan birim ve zaman etkilerinin belirlenmesine geçilebilir. Tablo 2’de En çok

olabilirlik oranı testi ile birim ve zaman etkilerinin iki yönlü varlığı IYEÇÖ (İki Yönlü En Çok Olabilirlik) ile incelenmektedir. En çok olabilirlik testi ile birim etkilerin varlığı TYBEEÇÖ (Tek Yönlü Birim Etkiler En Çok Olabilirlik), zaman etkilerinin varlığı ise TYZEEÇÖ (Tek Yönlü Zaman Etkiler En Çok Olabilirlik) ile analiz edilmiştir. TYZESE (Tek Yönlü Zaman Etkileri Sabit Etkiler) ile tek yönlü zaman etkilerinin varlığı, TYBESE (Tek Yönlü Birim Etkileri Sabit Etkiler) ile de tek yönlü zaman etkilerinin varlığı F testi ile incelenmiştir.

Tablo 2: Tahminciler arasında karar vermek için kullanılan testler

	Tyzese	Tybese	Tybeeço	Tyzeeço	Iyeço	Score Testi
F İstatistiği	0,2980	1,2260				
Ki-Kare Değeri			0,0012	0,0012	0,0012	0,00001
Olasılık Değeri	0,9135	0,2030	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

Yapılan testlerin tamamı istatistiki açıdan anlamlı çıkmamıştır. Bu nedenle birim ve zaman etkilerinin gerek tek tek gerekse de birlikte etkisinin olmadığı ifade edilebilir. Bu durumda Eşitlik 1’deki modele göre havuzlanmış veri yönteminin geçerli olacağı ifade edilebilir. Score testi, Tablo 2’deki diğer test sonuçlarını doğrular niteliktedir. Score testi klasik modeli tesadüfi etkiler modeli karşısında test etmektedir. Score testi sonucuna göre havuzlanmış veri analizinin geçerli olduğu ifade edilebilir.

Eşitlik 1’deki modelde birim ve zaman etkilerinin olmadığı ve havuzlanmış veri analizinin geçerli olduğu belirlendikten sonra panel veri analizine ilişkin varsayımların geçerliliği incelenmiştir. Değişen varyans problemini sınamak için White testi, otokorelasyonun varlığını incelemek içinse Wooldridge otokorelasyon testi yapılmıştır. Gerçekleştirilen test sonuçları Tablo 3’te raporlanmıştır.

Tablo 3: Temel varsayımların testi

Hipotez	Test Adı	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
H0: Sabit Varyans H1: Değişen Varyans	White Testi	166,000	0,0001
H0: Birinci Mertebeden Otokorelasyon Yoktur H1: Birinci Mertebeden Otokorelasyon Vardır	Wooldridge Otokorelasyon Testi	97,419	0,0001

Tablo 3’te yer alan testlerin olasılık değerleri %1 istatistiki önem düzeyinde hem otokorelasyon hem de değişen varyans probleminin olduğunu göstermektedir. Söz konusu problemlerin varlığı altında gerçekleştirilecek bir analiz hatalı sonuçlar verebilecektir. Bu nedenle Driscoll – Kraay tahmincisi

kullanılacaktır. Driscoll – Kraay tahmincisi değişen varyans ve otokorelasyon sorununa dirençli tahminciler üretebilmektedir. Tablo 2 ve Tablo 3’de elde edilen sonuçlara göre Eşitlik 1’de yer alan panel veri modelinin tahmin edilmesinde havuzlanmış veri analizi ve Driscoll – Kraay tahmincisi kullanılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 4’te raporlanmıştır.

Tablo 4: Modelin analiz sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
DKtop	-0,00915	0,01634	0,697
DKbuy	-0,08723	0,03768	0,069**
DKrap	-0,00046	0,01572	0,978
DKbag	0,00047	0,00101	0,657
DKuzm	0,00004	0,00027	0,876
DKkad	0,00040	0,00015	0,045*
Buy	0,01845	0,01805	0,353
ROA	0,11488	0,07698	0,196
Sabit	-0,22613	0,37092	0,569
F - İstatistik	4,57		0,055**
$R^2 = 0,1119$		Gözlem Sayısı: 6 x 34= 204	

* %5 istatistiki önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. ** %10 istatistiki önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 4’te yer alan analiz sonuçlarına göre modelin genel olarak istatistiki anlamlılığını gösteren F istatistiğinin olasılık değeri %10 önem düzeyinde istatistiki olarak anlamlılığı işaret etmektedir. Modelin genel olarak açıklama düzeyini gösteren R2 değeri ise düşük bir ilişki düzeyini göstermektedir. Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin olasılık değerleri incelendiğinde DKbuy ve DKkad değişkenleri haricinde hiçbir değişkenin istatistiki açıdan anlamlı çıkmadığı görülebilir. DKbuy değişkeni %10, DKkad değişkeni ise %5 istatistiki önem düzeyinde anlamlı çıkmıştır. İstatistiki açıdan anlamlı çıkan değişkenlerden DKbuy değişkeninin işareti negatif, DKkad değişkeninin işareti ise pozitifdir. Modelin bağımlı değişkeni olan KY üzerindeki etkileri incelendiğinde ise DKbuy değişkeninin DKkad değişkenine göre etkisinin daha yüksek olduğu görülebilir. Fakat her iki değişkenin etkisi oldukça sınırlıdır. DKbuy değişkeninde meydana gelebilecek bir birimlik değişim, modelin bağımlı değişkeni olan KY üzerinde ters yönde 0,08723 birimlik bir etki meydana getirebilecektir. DKkad değişkeninde meydana gelebilecek bir değişim ise modelin bağımlı değişkeni olan KY üzerinde aynı yönde 0,0004 birimlik bir etki meydana getirebilecektir.

SONUÇ

Denetim komiteleri özellikle de şirket skandallarının ardından çok önemli bir rol oynamaya başlamıştır. İşletmelerin finansal tablolarının hazırlanması, bağımsız denetimin belirlenmesi ve yönetime tavsiyelerde bulunulması nedeniyle sorumluluk almak zorundadırlar. Bu çalışmada denetim komitelerinin yapısının işletmelerin kar yönetimi üzerinde etkili olup olmadığı araştırılmıştır.

Çalışmada İmalat Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları Sektöründe faaliyet gösteren 34 işletmenin 2016-2021 yılları arasındaki verileri kullanılarak, öncelikle toplam tahakkuklardan hareketle kar yönetiminin göstergesi kabul edilen ihtiyari tahakkuklar Düzeltilmiş Jones Modeli ile hesaplanmıştır. Ardından literatürdeki çalışmalar ışığında; denetim komitesinin büyüklüğü, toplantı sayısı, denetim komitesi tarafından hazırlanan yıllık rapor sayısı, bağımsız üye oranı, kadın üye oranı ve denetim komitesinde yer alan uzman üye oranının kar yönetimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Panel veri analiz yöntemi ile yapılan analiz sonucunda denetim komitesi büyüklüğünün ve denetim komitesinde yer alan kadın üyelerin kar yönetiminde etkili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre denetim komitesi büyüklüğünün artması kar yönetimini sınırlandırırken, denetim komitesinde yer alan kadın üyelerin artması kar yönetimini arttırdığı belirlenmiştir.

Denetim komitesinde yer alan bağımsız üyelerin ve uzman üyelerin oranı ile yıllık toplantı sayısı ve rapor sayısı, kar yönetimini sınırlandırmakta etkisiz oldukları ortaya çıkmıştır. Teorik ve ampirik araştırmalar kar yönetimini sınırlandırmada en önemli etkenlerin, yönetim kurulu ve denetim komitesinde bağımsız üyeler olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bağımsız üyelerin artması, hissedar çıkarlarının gözetilmesini sağlayarak, tarafsız ve doğru karar alınmasını sağlayabilecektir. SPK Kurumsal Yönetim Tebliği'ne (2014) göre denetimden sorumlu komitelerin tüm üyelerinin bağımsız yönetim kurulu üyelerinden oluşması gerekmektedir. Ancak 204 işletme/yıl verisinin ortalamasına göre Türkiye'de bağımsız denetim komitesi üyelerinin %85 olduğu hatta en düşük değerler incelendiğinde, bağımsız üyelerin yer almadığı denetim komitelerinin bulunduğu görülmektedir. Bu da yasal düzenlemelere dahi uymayan işletmelerin bulunduğunu, borsada işlem gören işletmelerin bile hala kurumsallaşma sorunu yaşadığını göstermektedir. Ayrıca bağımsız üyelerin yer aldığı denetim komitelerindeki üyelerinde sadece yasal gereklilikleri yerine getirmek adına komitede görevlendirilen üyeler olduğu dolayısıyla da kar yönetimini sınırlandırmada etkili olmadıkları ifade edilebilir. Denetim komitesi toplantı sayısı ve rapor sayısının da kar yönetimini sınırlandırmada etkisiz olmasının nedenlerinden biri de işletmelerin bu konuda da sadece yasal gereklilikleri yerine getirmeye çalışmalarına bağlanabilir. Çünkü SPK Kurumsal Yönetim Tebliği'ne (2014) göre denetim komitesinin en az üç ayda bir olmak üzere yılda en az dört kere toplanması gerekmektedir. Çalışma bulgularında da işletmelerin hem toplantı hem de rapor ortalamasının yılda 4 olduğu

görülmektedir. Son olarak denetim komitesinde yer alan uzman üyelerin toplam üyelere oranı da kar yönetiminin sınırlandırılmasında etkili olmadığı görülmektedir. SPK Kurumsal Yönetim Tebliği'ne (2014) göre denetim komitesi üyelerinden en az birinin denetim/muhasebe ve finans konusunda 5 yıllık tecrübeye sahip olması gerekmektedir. Çalışma bulgularında denetim komitesinde yer alan üyelerin %56'sının uzman üyeler olmasına rağmen kar yönetimini azaltmada etkisiz kaldıklarını göstermektedir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri de aslında denetim komitesinde yer alan bağımsız üyeler gibi uzman üyelerin de yatırımcıların çıkarlarının gözetilmesinde etkin olmamasından kaynaklanabilir.

Çalışmada denetim komitesinde yer alan kadın üyelerin toplam üyelere oranı %18 olarak belirlenmiş ve denetim komitesinde yer alan kadın üye oranının kar yönetimini arttırdığı tespit edilmiştir. SPK Kurumsal Yönetim Tebliği'nde (2014) denetim komitesinde kadın üye ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Söz konusu tebliğde sadece yönetim kurulunda kadın üye oranı için % 25'ten az olmamak kaydıyla bir hedef oranı belirlenmekte ve bu hedeflere ulaşmak için sağlanan ilerlemenin yıllık olarak değerlendirilmesi belirtilmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde denetim komitesinde yer alan kadın üyelerin kar yönetimi üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Denetim komitesinin özelliklerine ilişkin çalışmaların çoğu cinsiyet yönünden ziyade denetim komitesi üyelerinin büyüklüğü, bağımsızlığı, toplantı sayıları ve finansal uzmanlığına odaklanmıştır. Denetim komitesi kadın üyelerinin kar yönetimi üzerinde önemli bir etkisinin olup olmadığını inceleyen çalışmalarda tutarsız sonuçların bulunduğu görülmektedir. Denetim komitesindeki kadın üyelerin etik davranışlarının kar yönetimini sınırlandırdığı çalışmalar (Mardessi ve Fourati, 2020; Arioğlu, 2020; Sudarman ve Hidayet 2019; Zalata vd., 2018; Susanto, 2016; Thiruvadi ve Huang, 2011) bulunmakla birlikte bazı çalışmalarda ise (Tamara ve Feliana, 2019; Oktavia, 2019) anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Ancak Tang, S., ve Suwarsini, L. (2021) gibi çalışmalarda kadın denetim komitesi üyelerinin kar yönetimini arttırdığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada denetim komitesinde yer alan kadın üye oranının kar yönetimini arttırdığı tespit edilmiştir. Kadın üye oranı ve kar yönetimi arasında ortaya çıkan pozitif yönlü ilişkinin kadın üyelerin yeterince etkin olmamasına bağlanabilir.

Çalışmada kar yönetimini azaltan unsur, denetim komitesi büyüklüğü olarak tespit edilmiştir. Denetim komitesi büyüklüğü arttıkça tecrübeli ve bağımsız üyelerin komitede yer alma olasılığı artacağından kar yönetimini azaltması beklenmektedir. Elde edilen bu bulgular, işletmeler için tahakkuk esaslı kar yönetimini azaltmada ve etkin kontrol, gözetimi sağlamada denetim komitesi büyüklüğünün önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Bu sonucun hem ulusal (Yavuzaslan ve Kalmış, 2016; Akçay ve Bilen, 2019; Kara ve Tuna, 2018) hem de uluslararası literatürde yer alan çalışmalar (Khosheghbal vd.,

2017; Tang ve Suwarsini,2021; Herranz vd., 2022; Kaoje, Alkali ve Moddibo, 2023) ile tutarlı olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın Türkiye’de sınırlı sayıda yer alan denetim komitesi yapısı ile kar yönetimi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara kaynak oluşturması ve farklı örneklemeler ile yapılacak araştırmalara yardımcı olması beklenmektedir.

YAZAR BEYANI

Araştırmacılar makaleye ortak olarak katkıda bulunduğunu bildirmiştir. Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2020). Finansal raporlama kalitesi ile denetim kalitesi arasındaki ilişkinin Türk bankacılık sektörü çerçevesinde incelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 88, 125-154.
- Ağca, A., & Önder, Ş. (2016). İşletmelerde kar yönetimi ve kurumsal yönetim yapıları arasındaki ilişki: BİST üzerine bir uygulama. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 15(47), 23-42.
- Akçay, A. Ö., & Bilen, A. (2019). Denetim kalitesinin kar yönetimi üzerine etkisi: BİST-100 firmaları üzerine bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (83), 25-44.
- Arıoğlu, E., (2020). The affiliations and characteristics of female directors and earnings management: evidence from Turkey. *Managerial Auditing Journal*, 35(7), 927-953.
- Bozkurt, P., (2022). Kurumsal yönetimde denetim komitesi rolünün Türk kamu Yönetiminde iç denetim tarafından karşılanabilirliği. *Denetim Dergisi*, 13(24), 41-58.
- Caramanis, C., & Lennox, C. (2008). Audit effort and earnings management. *Journal of Accounting and Economics*, 45 (1). 116–138. doi: 10.1016/j.jacceco.2007.05.002.
- Celayir D. (2018). Denetim komitelerinin kurumsal yönetimin etkinliği açısından değerlendirilmesi, *İdaAcademia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 1(1), 1-16.
- Cengiz, S., Gör, Y., & Terzi, S. (2016). Kurumsal yönetim ve kazanç yönetimi arasındaki ilişki: Borsa İstanbul’da işlem gören şirketler üzerine uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(12), 756-770.
- Ceylan E. (2023, Kasım 10). Sektörel değerlendirme: “makina ve metal eşya sektörü” [Blog Yazısı] https://globalpartners.com.tr/download/makina_ve_metal_esya_sektoru_Emrah_Ceylan.pdf adresinden erişildi.
- Dechow, P. M., Sloan, R. G., & Sweeney, A. P. (1995). Detecting earnings management. *Accounting Review*, 70(2), 193-225.

- Dinç, E., & Abdioğlu, H. (2009). İşletmelerde kurumsal yönetim ve muhasebe bilgi sistemi ilişkisi: İMKB-100 şirketleri üzerine ampirik bir araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 157-184.
- Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting Horizons*, 13(4), 365-383.
- Herranz Z. C., Alvarado R.N., & Iturriaga L. J. F. (2022). Audit committee competence and earnings management in Europe. *Spanish Accounting Review*, 25(1), 121-135
- Hossain, D.M.& Khan, A. R. (2006). Audit committee: a summary of the findings of some existing literature. *The Cost and Management*, 34(5), 40-57.
- Kaoje, A. N., Alkali, M. Y., & Moddibo, A. (2023). The effect of audit committee characteristics on earnings management in Nigerian listed firms. *Technology Audit and Production Reserves*, 1/4 (69), 6-13.
- Kara, S., & Tuna, M. (2018). Kar yönetiminin Düzeltilmiş Jones Modeliyle ölçümü: BIST’te bir uygulama. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 18(54), 97-112.
- Kara, S., Sakarya, Ş., & Toraman, A. M. (2019). Kazanç yönetimi ve yönetim karakteristikleri ilişkisinin Borsa İstanbul’da test edilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 126-139.
- Karacaer, S., & Özek, P. (2010). Denetim firmasının büyüklüğü ve kâr yönetimi ilişkisi: İMKB şirketleri üzerinde ampirik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (48), 60-74.
- Karyağdı G.N. (2019). Denetim komitesinin oluşturulmasında ve kar yönetiminde muhasebe uzmanlığının değerlendirilmesine ilişkin kavramsal bir yaklaşım. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(9), 96-110
- Khosheghbal M., Amiri A. & Homayoon A. (2017). Role of audit committees and board of directors in reducing earning management of companies listed Tehran Stock Exchange. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(6), 147-153
- Mardessi M.S. & Fourati M.Y. (2020). The impact of audit committee on real earnings management: Evidence from Netherlands. *Corporate Governance and Sustainability Review*, 4(1), 33-46
- Ocak M., & Arıkboğa D. (2017). Kurumsal yönetim bileşenlerinin tahakkuk esaslı kâr yönetimi üzerine etkileri: Bağımsız üyelerin ve kadın üyelerin önemi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(1), 98-116.
- Oktavia, K. J. (2019). PENGARUH karakteristik organ tata kelola perusahaan terhadap praktik manajemen laba. *Jurnal Akuntansi*, 19(1), 1–16.
- Önder, Ş. (2012). *İşletmelerin kar yönetimi uygulamalarında kurumsal yönetim yapılarının etkisi: İMKB üzerine bir uygulama*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Orjinta, H.I., Onuora, J.K.J. & Agubata, N.S. (2018). Audit committee and classification shifting of earnings management: Evidence from Sub-Saharan African firms. *Scientific Research Journal*, 6(10), 62-77.

- Salleh N. & Haat C. (2014). Audit committee and earnings management: Pre and post MCGG. *International Review of Management and Business Research*, 3(1), 307-318.
- Schipper, K. (1989). Commentary on earnings management. *Accounting Horizons*, 3, 91–102.
- Selimefendigil, S. (2023). Denetim kalitesinin finansal raporlama kalitesi üzerine etkisi: BİST şirketleri örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(1), 66-79.
- Setiawan D., Chee H.K. & Trinugroho I. (2020). The effect of audit committee characteristics on earnings management: The case of Indonesia, *Afro-Asian Journal of Finance and Accounting*. 10(4), 447- 463
- Suadiye, G. (2021). Kazanç yönetiminin motivasyon kaynakları ve kurumsal yönetim: Borsa İstanbul'da işlem gören şirketler üzerine ampirik bir inceleme. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 21(63), 223-248.
- Sudarman W.A. & Hidayet W. (2019). Audit committee and earnings management: The role of gender. *Journal Akuntansi*, 23(3), 379-392
- Susanta K.Y. (2016). The effect of audit committees and corporate on earnings management: Evidence from Indonesia manufacturing industry. *International Journal of Business, Economics and Law*, 10(1), 32-37.
- Tamara, B.A., & Feliana, Y. K. (2019). Hubungan Komplementer Antara Manajemen Puncak perempuan dan literasi keuangan terhadap earnings management pada perusahaan yang terdaftar di beı periode 2015. *Jurnal Akuntansidan Teknologi Informasi*, 13(1), 1-16.
- Tang, S., & Suwarsini, L. (2021). The effect of the boards directors and women audit committee on earnings management. *Jurnal Ilmiah Manajemen Bisnis dan Inovasi Universitas Sam Ratulangi*, 8(2), 307-318.
- Temiz, H., Dalkılıç, E., & Hacıhasanoğlu, T. (2017). Yönetim kurulu yapısı ve kâr yönetimi uygulamaları: BİST imalat sektörü örneği. *Business & Management Studies: An International Journal*, 5(4), 119-136.
- Thiruvadi, S., & Huang, H. W. (2011). Audit committee gender differences and earnings management. *Gender in Management: An International Journal*, 26(7), 483-498.
- Yakar, S. (2015). Denetim kalitesinde denetim komitesinin etkinliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 251-263.
- Yasar, A. (2013). Big four auditors' audit quality and earnings management: evidence from Turkish stock market department of accounting and finance. *International Journal of Business and Social Science*, 4(17), 153–163.
- Yavuzaslan, S., & Kalmış, H. (2016). İşletmelerin kurumsal yönetim uygulamalarının kar yönetimi üzerindeki etkisi ve Borsa İstanbul A.Ş. şirketleri üzerinde bir uygulama. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(27), 353-384.
- Yazıcı, S. & Yanık, S. (2010). Sigorta sektöründe kurumsal yönetim ve kurumsal yönetimin rolü. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 60(2), 1-22.

Weil, R. (2009). Quality of earnings and earnings management. *AICPA monograph*, https://us.aicpa.org/content/dam/aicpa/forthepublic/auditcommitteeeffectiveness/guidanceandresources/downloadabledocuments/audit_committee_quality_of_earnings.pdf adresinden erişildi.

Zalata, A. M., Taurigana, V., & Tingbani, I. (2018). Audit committee financial expertise, gender, and earnings management: Does gender of the financial expert matter?. *International Review of Financial Analysis*, 55, 170-183.